

Tomas Wulf: Döredýän adamy iň az gyzyklandyrýan zat – başgalaryň özi baradaky pikirleridir

Category: Edebi makalalar, Hekaýalar, Kitapcy, Sözler
написано kitapcy | 26 января, 2025

Tomas Wulf: Döredýän adamy iň az gyzyklandyrýan zat – başgalaryň özi baradaky pikirleridir TOMAS WULF: DÖREDÝÄN ADAMY IŇ AZ GYZYKLANDYRÝAN ZAT – BAŞGALARYŇ ÖZI BARADAKY PIKIRLERIDIR

Tomas Wulf / Fotosurat: Pack Memorial Library
«Eserlerine dünýäni ýerleşdirmäge synanyşyp, buýsançly ýagdaýda ýeñilen» ýazyjylaryň sanawynda Uilýam Folkneriň birinji orna goýan adamy Tomas Wolfyň hut özüdi.

Tomas Wulfuň žurnalist Meý Kameronyň sowallaryba beren jogaplary «News York Evening Post» gazetiniň 1936-njy ýylyň 14-nji martyndaky sanynda çap edildi.

Wulfuň pikir-düşünjeleriniň Folkner, Hemingueý ýaly otuzynjy ýyllardan soňky amerikan edebiýatynyň görnükli wekillerine nähili täsirini ýetirendigini şu gürrüňdeşlik ýene bir gezek aýdyň görkezýär.

Kemmän, goşman, goşmaça düşündiriş bermän Tomas Wulfuň pikirlerini bolşy-bolşy ýaly okyjylarymyzyň dykgatyna ýetirmegi makul bildik:

Thomas Wulf / Fotosurat: Pack Memorial Library

Döredýän adamy iň köp gyzyklandyrýan zat – başgalaryň özi baradaky pikirleridir.

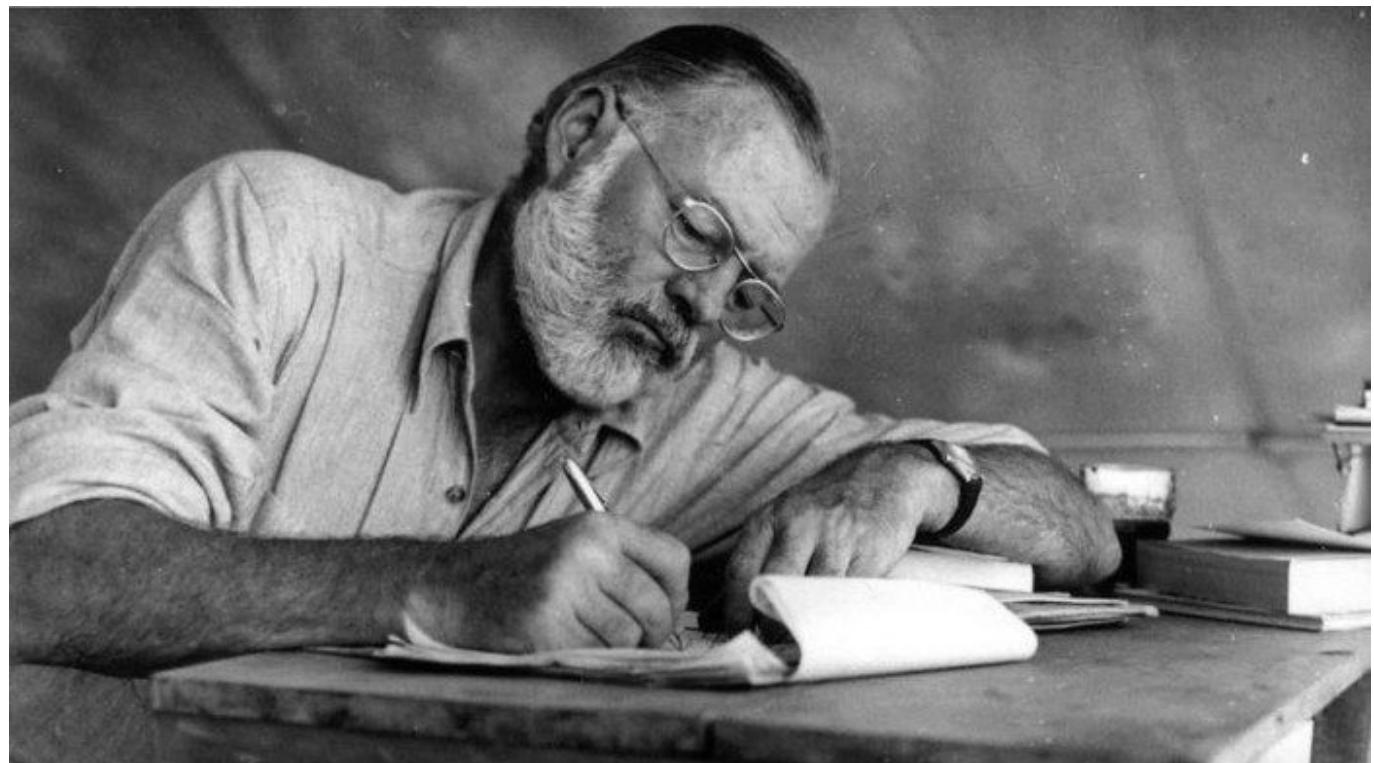
Haýsydyr bir ýazyjynyň üstünligini eşidenimde özüme otlukly gyjyt bermekden başga hiç zat duýmadym. Hakykatdanam başga ýazyjylara imrinme duýgusyny ýa-da olaryň ýeten üstünliklerine görübilemezçılıgi ýa-ha döredijilik ukyby bolmadyk ýa-da döredijiliği eroziýa uçran adamlar başdan geçirip biler. Ýa-da hemmesinden erbedi – bu işde diňe ýarym-ýarpy mümkünçilikde döretme ukybyna eýe, biçäre we betbagt mahluklar: ortagürp döredijiler – olar has kämil eserleri döretmek üçin ýanyp-

tutaşsalaram, muny başarmaga güýçleri we zehinleri ýetmeyär. Hatda metbugat serişlerindr kimdir biriniň seniň bäsdeşiňdigini ýatlatmagam samsyklykdan başga zat däl. Men ikiýzlilik edemok. Hakykatdanam şeýle pikir edýärin.

Ýene bir zat bar: Ýazyp otyrkaň başga adamlary pikir edeňok. Işıniň pikir edýärsiň, her gün işiňi. Meniň özümkilere-de, başgalaryň eserlerine-de tankydy göz bilen seredip oñarmaýandygymy aýdýarlar.

Men Hemingueyiň, Folkneriň eserlerini okadym. Olaryň biriniňem doly kämillige ýetmändigini we şindize çenli ýazanlaryndan has gowy kitaplary ýazyp biljekdigini arkaýyn aýdyp biljek.

Men hemiše Hemingueyiň juda ir çap edilen «Biziň wagtlarda» tapgyryny ýadyma salýaryn. Ol onçakly meşhur däl. Hemingueyi okanymda men bu zehiniň amerikan durmuşyndan syzylyp çykandygyny duýýardym we beýle ajaýyp eserler tapgyryny döreden adamyň Amerikanyň durmuşy barada uly kitap ýazmaga gorunyň ýetikdigi görnüp dur. Men ol kitaby haçan ýazarka diýip pikir edýärin.

Ernest Miller Hemingueý

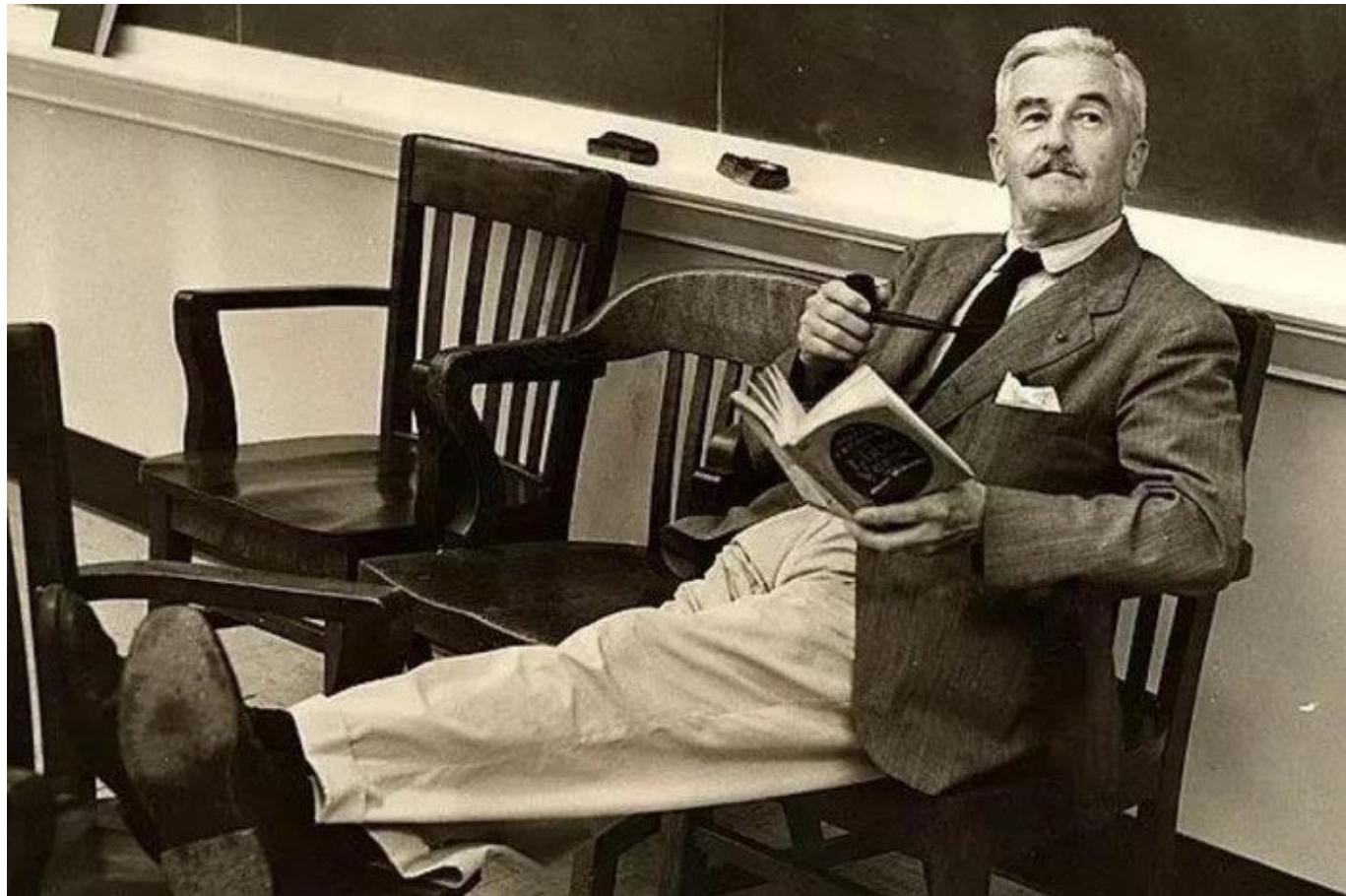
Hemingueye asla meñzemeýän zehindigini pikir etmegimiň kyndygyna garamazdan şeýle zady Folkner üçinem aýdyp bolar.

Meniň pikirimçe Folkner serişdelerini ähli giňişlihi bilen indi edinip başlady. Çünkü ol zehinine durmuşyň ähli ugurlarynyň açyk adamy.

Men «Ses we gazaby», «Düşegimde ölenimdäni», «Ybadathanany» okadym. Folkneriň geljekde nähili kämilleşjekdigi barada pylan zat diýip biljek däl, ýone tümlügi, elhençligi we telbeligi ýazyp kanagatlanmajak derejede zehini bar. Yer yüzündäki hemme zat barada onuň ajaýyp düşünjesi bar. Bulam onuň her kitabynda diýen ýaly duýulýar.

«Düşegimde ölenimde» kitabynda okyjy diňe konkret ýagdaýyň elhençiliginı duýanok, şol bir wagtyň özünde kitapda bu adamyň missisipili daýhan maşgalalaryň üstünden dykgatyňza ýetirilen adam jynsyny nähili bilyändigini we düşünýändigini düýpden duýýar.

Suňa meňzeş zady men «Ses we gazapda» duýdum. «Ses we gazap» birnäçe tarapdan ajaýyp eser. Men şeýle güýcli fantaziýa we döredijilikli zehine eýe adamyň birileriniň aýdyşy ýaly, belki-de, köne çarçuwasyň içinde galjakdygyndan we ýeke tipli hekaýalar bilen çäklener öydüp çekinýärin. Onuň obýekti öz-özünden çäksiz ulalma we giňeme aýratynlygyna eýe.

Uilýam Folkner

Hemingueýiň tejribesi we döredijilik gory uruş bilen gutarar öýdemok. Meniň pikirimçe Hemingueýiň iň esasy işi ýurdumyz hakdaky döretjek kyssasy bolar we ýazyjynyň öz tejribesinden, zehininden, pikirlerinden çogup çykar. Men öz tejribäme esaslanyp munuň şeýle boljakdygyna çynym bilen ynanýaryn.

Edil häzir Amerikada beýik ýazyjlaryň bardygyny-ýokdugyny bilemok. Belki, ýokduram. Emma öňümüzdedäki ýigrimi ýylyň içinde bizde ajaýyp kitaplaryň ýazyljakdygyna ynanýaryn. Isleseñiz, muňa içi boş lap urma diýip düşüniň. Şonsuzam men biziň «keramaty» özünden güýcli tankytçylarymyza hiç zady subut edip bilmerin. Emma meniň bu uran lapym juda güýcli. Nämé sebäpden biziň Amerikamuzda gazanyň gapagyny galdyranoklar, gapagyň galdyryljak günü ýakynlaşýar.

Meniň pikirimçe Amerikada barada entek ýeterlik derejede eserler ýazylmady. Men «Missisipide durmuş», Mark Tweniň öz çagagyny we şägirt bolup işlän günlerini gürrüň berýän 200 sahypalyk eserlerini okap, bularyň kämillacigine haýran galypdym. Munuň özi ýazyjynyň bu derýa baradaky beýan

etmelerine-de degişli. Hamana adatdan daşary şahyrana romana öwrülen derýa her gezeginde onuň öz ykbalynyň we kyssanyň gürrüň berýän adamlarynyň ykbaly bilen kesişende ajaýyp eser orta çykýar duruberýär.

«Öz öýüni boýlan perişde» kitaby çykmanka men Uolt Uitmeni okamandyň. Tankytçylar onuň maňa täsirini ýetirendigini aýtdylar. Men onuň maňa nähili täsir edendigini görmegi müwessa bildim. Hemmeleriň ony tankyt etmäge hakynyň bardygyna garamazdan, biz Uitmene buýsanyp bileris. Ol hemme zady bolşy-bolşy ýaly gürrüň berdi. Sözlerden zyýat setirleriniň arasynda Amerikada nähili pikir edilýändigi we obýektleri nähili şekillendirýändikleri ýaly hrmmme zady gürrüň berdi.

Meniň pikirimçe biz hazır belli bir derejede hem-ä şübheli pikirlerden, hemem fetişlerden hem-de geçmişin öñündäki gözboýagçylykly çokunmalardan azat. Men biziň täze wagt üçin we obýektlerij her dürli täze ýagdaýy üçin ýörgünlo täze dil döretmegimiz üçin gerek. Adamlar öz ýörite gepleşik dillerini tapmaly bolarlar.

Bu hökman bolar. Ganymdaky, beýnimdäki, kalbymdaky syzgyrlyggymdan başga men munuň subutnamasyny bilemok. Binýady Twendir Uitmen tutdy. Olar munuň nämä eýerip biljekdigini görkezdiler. Emma bu olary gaýtalamalydygyny aňlatmaýar. Men diňe öz ýurdumyzyň we durmuşymyzyň heniz şol terzde şekillendirilmändigini, ýurdumyzyň ee durmuşymyzyň soňuna çenli suratlandyrylmandygyny pikir edýärin.

Tomas Wulf

Men ýazyjylaryň köpüsini tanamok. Mende şeýle pikir döredi: Adam bir zatlar döredende edebiýat dünýäsiniň, tankytçylaryň netijä gelýän, beýlekilerden has köp ýazyjylaryň biri-birleri hakda bir zatlar diýyän, hatda okyjy we tankytçy pikirleriniň öňe sürülyän böleginden daşda bolýar. Meniň gelen netijäme görä, ýaslaryň köpüsü meniň edenimi edýär we her biri özüne mahsus görünüşde öz şahsy dünýäsini, öz Amerikasyny, öz ownuklt-irili dünýäsini döredýär. Döredýän adamy iň az gyzyklandyrýan zat – başgalaryň özi baradaky pikirleridir.

10-12 ýyl öň hemmeler ýazmak üçin Pariże gitmelidiginiň pikirini edýärdi. Menem gitdim. Megerem meni hiç bir edebi topary tanamaýanlygym halas edipdi we men aldygyna ýazýardym. Indi ýazmak üçin hiç kim hiç ýere gidenok. Yöne men gitmek bilen Amerikany doly başga görünüşde duýdum.

Soňky ýyllarda kämahal menden «proletariat edebiýaty» barada näme pikir edýändigimi soraýarlar. Käbir adamlar hatlarynda ýa-da tankydy synlarynda meni howaýy «raýatlyk düşünjeden» binesiplikde aýyplaýardy. Muňa jogap beresim gelenok. Meniň

ýerime ýazan eserlerim jogap bersin. Beýleki ýazyjylar ýaly menem ölmän galaryn ýa-da eserlerim bilen bile ölüp giderin. Yöne meniň şuny aýdasym gelýär.

Men zähmetkeş, öz durmuşyny özi gazanan adamlaryň arasyndan çykdym. Meniň şahsy instinktinden dörän simpatiýalarym işçiler synpynyň hatarynda. Size awtobiografiýa esasynynda ýazýan ýazyhy diýip bilerler, gowşak taraplarynyzy görkezip bilerler. Emma öz halkyňzy soňuna çenli öwrenmeseňiz, oňa soňuna çenli akyl ýetirmeseňiz işleriňiz hiç haçanam isleýşiňiz ýaly ugruna bolmaz. Bu adamlaryň sakasy we köki siz bolmaly. Sebäp olary döreden özüňiz. Öz halkyňzy ilik-düwme tanamadyk bolsaňyz, dogrusy siz, haýsydyr bir alym jemgyyetiň gurluşynda haýsydyr bir orna eýe adamlar, jemgyyetçilik şartler, ykdysady ýagdaýlar barada näme aýdyp bilersiňiz?

Raýatyň aňynyň astynda nämüçin konkret dogmatlar sistemasyňyň bolmalydygynyň sebäbine düşünemok.

Ýaş ýazyjy şan-şöhrat gözleyändirin öydýär. Ol üstünlige gereğinden artyk üns berýär. Öwgi, gonorar, aýal-gyz artyberse, hemme zatdan ötri başga zada teşnedigini duýýar: eserini kämilleşdirmek, durmuş synlarynyň baýlygyny artdyrmak we goruny çuňlaşdyrmak.

Otuz baş ýaşadym we gürrüni edilen üstünligi kabul etmeýändigimi aýdyp, ýüregimi ýaralap bilmerin. Emma hazır ol üstünligiň meniň üçin öñküsindenem ähmiýeti az.

Ýigrimi ýaşynda men özümi juda akylliydyr öydýärdim. Yzly-yzyna pelsepewi sistemalary we ykdysady teoriýalary özleşdirýärdim. Emma indi hemme zat menden gaçýar we täze pikirleriň ähmiýetli bolan ýagdaýında şol pikirler kem-kemden kämilleşme müddeti üçin sabyr edýär.

Emma döredijilik barada gürrüň açylanda bärde hasaba goşan zatlaryň ara girýär. Ýaş ýazyjy öz durmuş synlaryny aç-açan beýan edip, olary Bill Jonsyň ýa-da Tom Grantyň başdan geçirirenleri ýaly edýär. Diňe ýygy-ýygydan şol şahsyyetiň özünü görendigini göz öňüne tutup, azajyk örtmek şerti bilen kyssasyny bu şahsyyetiň gurşawında gurýar.

Ýeri gelende men bärde «awtobiografiýa» we «awtobiografiýa goldanyp ýazýan ýazyjylar» barada bir zatlar aýtsam gowy

bolardy (emma her ýazyjy belli bir derejede «awtobiografiýa goldanyp» ýazýar).

Köplenç düşewündime seredip, meni iň soňky kategoriýa degişli edýärdiler. Meniň pikirimçe ýazyjylaryň köplenç awtobiografiýa goldanyp ýazmagynyň sebäbi adamyň özünü subut etmeginde ýa-da özünden gahryman döretmegi bolman, üzönüksiz ýazma talabyny duýýan adamyň ýasyjynyň hut özünüň bolmagydyr. Ýazmaly bolsada ýazman ýören we bu güýmenje barada hiç zat bilmeýän adam B.Jonsyň ýa-da T.Grantyň terzinde hötdesinden gelip biljek gahrymanyny döredýär.

Ýaş awtor ýoluna dowam edende, Bill Jons ýazyjynyň sözünü dogry çykarmak üçin döreden gahrymany bolmaga az eýerýär. Ýazyjy ony öz tejribeleri bilen şeýle bir baýlaşdırma ukybyna eýe bolýar welin, B.Jonsyň we T.Grantyň tejribesi ähli adamzat bilen gatnaşyklary, özleriniň hemmetaraplaýyn utgaşykly bolmalary arkaly täsin we möhüm ýagdaýa öwrülyärler.

Muňa raýatlyk düşünjesi diýilmeýän bolsa, bärde nähili başga söz tapmaly boljakdygyny men-ä bilmeýarin.

Maýis ALIZADE.

Ýekşenbe, 09.06.2024 ý. Edebi makalalar